

УДК 349.41

Книш Віталій Васильович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри екологічного,
аграрного і земельного права
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

ЮРИДИЧНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ ПРИНЦИПУ ПОЄДНАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЛІ ЯК ПРИРОДНОГО РЕСУРСУ, ОСНОВНОГО ЗАСОБУ ВИРОБНИЦТВА ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОГО БАЗИСУ

Автор статті досліджує особливості юридичного закріплення та обґрунтовує ознаки принципу поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису. На думку автора, недоліки законодавчого формулювання та ігнорування ознак цього принципу спричинили колізії у правовому регулюванні та призвели деякою мірою до спотворення заходів земельної реформи.

Ключові слова: *принципи; принципи права; принципи земельного права; принцип поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису; ознаки принципів земельного права.*

Постановка проблеми. Земля завдяки своїм природним властивостям та виробничим характеристикам характеризується поліфункціональністю, що дає можливість розглядати її у триєдиному розумінні – як природний ресурс, як засіб виробництва і як територіальний базис для розміщення об'єктів соціальної інфраструктури.

Однак у правовому регулюванні не завжди враховуються вищезазначені особливості землі, внаслідок чого відсутній комплексний підхід до її використання та охорони. Насамперед комплексний підхід до визначення правового режиму використання та охорони земель повинен впливати з основних засад земельного права, до яких також належать і галузеві принципи.

Одним з таких принципів якраз виступає принцип поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису, що безпосередньо спрямований на впровадження комплексного підходу до використання та охорони земель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі забезпечення комплексного підходу до правового регулювання земельних відносин часткову увагу присвячено у наукових дослідженнях, які здійснили В. І. Андрейцев, А. Берлач, І. С. Будзилович, Л. В. Бойко, О. М. Пашенко, В. І. Семчик, Н. І. Титова та інші науковці.

Постановка завдання. Проте окремого наукового дослідження потребують вихідні засади, тобто принципи, з яких розпочинається правове регулювання земельних відносин, у тому числі і забезпечується комплексний підхід у цій сфері. Ключовим принципом у цьому аспекті є принцип поєднання особливостей використання землі як природного

ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису. Саме тому особливості його юридичного закріплення та ознаки буде покладено в основу цієї наукової статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуваний нами принцип поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису закріплений у п. а ст. 5 Земельного кодексу України як «поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу та основного засобу виробництва» [8, с. 7].

Виходячи з пріоритетності функцій землі (екологічної, економічної та соціальної), цей принцип повинен бути сформульованим як «принцип поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису». З цього формулювання випливають такі положення:

1) первинним і основним є використання землі як природного ресурсу, який виступає також просторовою базою для існування інших природних об'єктів і тому безпосередньо впливає на їх екологічний стан. У такому випадку земля виконує екологічну функцію, яку слід розглядати як пріоритетну;

2) використання землі як основного засобу виробництва є вторинним. Оскільки форми і способи господарювання на землі повинні обмежуватися вимогами щодо збереження та охорони землі як одного з основних природних ресурсів та невід'ємної частини довкілля. Це економічна функція землі;

3) використання землі як територіального базису слід розглядати у широкому та вузькому значенні. У широкому значенні земля є територіальним базисом української держави, а у вузькому значенні – територіальним базисом для розташування окремих населених пунктів, розміщення будівель та споруд. Це соціальна функція землі, яка обумовлюється, з одного боку, сприятливістю навколишнього природного середовища, належним екологічним станом землі (тобто екологічною функцією землі), а з другого боку – здатністю використовувати землю як основний засіб виробництва (тобто її економічною функцією);

4) усі вищевказані форми використання землі здійснюються комплексно, одночасно і з урахуванням особливостей кожної з них. Це має забезпечувати комплексний підхід до використання земельних ресурсів.

Варто зауважити, що принципам права в цілому та принципам земельного права зокрема притаманні *статусні ознаки*, які визначають їх загальне значення у правовій системі, *регулятивні ознаки*, які обумовлюють роль принципів у механізмі правового регулювання, *світоглядні ознаки*, які визначають вплив принципів на правосвідомість суб'єктів суспільних (у т. ч. й земельних) відносин, а також *доктринальні ознаки*, які визначають напрями розвитку правової науки (у т. ч. й науки земельного права). Вищевказані ознаки також притаманні принципу поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису. Зокрема, до *статусних ознак* цього принципу можна віднести *комплексність* та *обумовленість загальноправовими засадами*.

Комплексність у використанні землі – це внутрішньо узгоджена система заходів, спрямованих на забезпечення єдиного підходу до використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису у правотворчій, правозастосовчій, правореалізаційній та правоохоронній діяльності. Суть цього комплексного підходу полягає у врахуванні всіх горизонтальних та вертикальних взаємозв'язків, які існують у земельних правовідносинах. Вони повинні враховуватися у всіх видах правової діяльності, а особливо у правотворенні, яке виступає передумовою усіх інших видів правової діяльності. Горизонтальні взаємозв'язки передбачають

врахування усіх функцій землі у процесі земельно-правового регулювання та чітку послідовність у трансформації земельних відносин. Вертикальні взаємозв'язки обумовлюють дотримання ієрархії нормативно-правових актів за юридичною силою [10, с. 143].

Однак всупереч комплексному підходу (без врахування горизонтальних та вертикальних взаємозв'язків) почався процес трансформації земельних відносин в Україні. Зокрема, у Постанові Верховної Ради України «Про земельну реформу» від 18.12.1990 р. земельну реформу проголошено частиною економічної реформи [15]. В Основах національної економічної політики земельна та аграрна реформи також визнані складовими економічної реформи [17]. Це утвердило однобокий підхід до процесу реформування земельних відносин, у відповідності до якого земля розглядалась лише як об'єкт власності та господарювання. Поза увагою залишились екологічне та соціальне призначення землі. А. Берлач слушно зазначає, що земельна реформа має охоплювати увесь агропромисловий комплекс, усі його сфери, стосується всіх земель та їх власників [2, с. 125]. Л. Бойко також стверджує, що аграрний сектор має реформуватися комплексно, з усіма своїми складовими, починаючи з виробництва і завершуючи банківською, фінансовою і кредитною структурами [3, с. 28]. П. Саблук вказує, що потрібна комплексність у здійсненні земельної реформи як на господарському, так і на державному рівнях управління [21, с. 7]. М. Головатюк слушно підкреслює, що земельні відносини за своєю сутністю становлять сукупність правових, економічних, соціальних, природоресурсних і екологічних відносин, що виникають між суспільством та його членами в процесі використання земельних ресурсів і управління ними [6, с. 45]. Остання думка найбільш повно відображає необхідність врахування усіх горизонтальних взаємозв'язків у галузі регулювання земельних відносин, оскільки враховує їх багатофункціональність.

Однак законодавець пішов іншим шляхом. Замість того, щоб здійснювати комплексні перетворення, прийняти науково обґрунтований закон про земельну реформу, Верховна Рада України прийняла Постанову «Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі» від 13.03.1992 р. [16], зобов'язавши відповідні державні інституції розробити державну та обласні (міські) програми земельної реформи на 1992-1995 рр. Ця постанова стосувалася в основному питань економічного характеру.

Отже, не враховано горизонтальні зв'язки, а саме – обсяг усіх відносин, які б мали підпадати під процес реформування. Їх коло було звужене суто до економічних відносин та без врахування екологічної та соціальної функцій землі. Лише у Земельному кодексі України від 25.10.2001 р. було враховано необхідність застосування комплексного підходу до використання землі, зокрема у вигляді принципу поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу та основного засобу виробництва (п. а ст. 5), однак виникає потреба у подальшому його коректуванні і поглибленні змісту.

Порушення вертикальних взаємозв'язків полягало в ігноруванні ієрархії нормативно-правових актів, за допомогою яких мало здійснюватись правове регулювання земельних відносин. Відбувся процес переходу від законодавчого до підзаконного нормативно-правового регулювання цих відносин. Замість того, щоб закласти основні засади регулювання земельних відносин у нормах Конституції України та прийняти новий Земельний кодекс, у 1994 р. покладено початок регулювання земельних відносин президентським указами. Зокрема, Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва» від 10.11.1994 р. прискорено безоплатну передачу земель у колективну власність колектив-

ним сільськогосподарським підприємствам, сільськогосподарським кооперативам, сільськогосподарським акціонерним товариствам. Організації землеустрою мали у якомога коротші строки здійснити поділ земель, переданих у колективну власність, на земельні частки (паї) без виділення їх у натурі (на місцевості) [18, с. 159]. Крім того, всупереч ст. 17 Земельного кодексу України в редакції від 13.03.1992 р., який встановив 6-річний мораторій на відчуження землі, право на земельну частку (пай) було визнано об'єктом купівлі-продажу, дарування, міни, успадкування, застави. Сам порядок паювання земель було визначено в Указі Президента України «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» від 08.08.1995 р., який всупереч ст. 6 Земельного кодексу України в редакції від 13.03.1992 р. звужив коло суб'єктів права на земельну частку (пай), визнавши такими лише членів сільськогосподарських підприємств, кооперативів та сільськогосподарських акціонерних товариств, а також пенсіонерів, які раніше на них працювали [19, с. 91]. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 3.12.1999 р. ознаменував прискорення аграрної реформи, упровадження приватної власності у сільськогосподарському товаровиробництві шляхом виділення земельних часток (паїв) у натурі (на місцевості) [20, с. 86-87].

Ці Укази сформували стадії земельної реформи:

- 1) передача земель з державної власності у колективну;
- 2) визначення земельної частки (паю) працівників колективних сільськогосподарських підприємств та інших колективних організацій;
- 3) реорганізація колективних сільськогосподарських підприємств та передача земельних часток (паїв) у приватну власність з подальшим виділенням їх у натурі та видачею державних актів про право приватної власності на землю.

З одного боку президентські укази передбачали певну послідовність у трансформуванні земельних відносин, на чому наголошували В. І. Семчик [22, с. 27], А. С. Даниленко [7, с. 34], О. М. Кузнецов [11, с. 8], Л. О. Артикульний [1, с. 4], В. Я. Мессель-Веселяк [12, с. 28], Р. М. Шмідт [24, с. 32].

З другого боку, як зазначає О. М. Пашенко, укази Президента України порушили ієрархію нормативно-правових актів у земельному законодавстві, що сприяло вирішенню кардинальних питань не на законодавчому рівні, а на рівні відомчих інструкцій [14, с. 12]; вступали, як зазначає О. А. Вівчаренко, у суперечність з нормами Земельного кодексу України в редакції від 13.03.1992 р. [5, с. 48]. Крім того, із значним запізненням прийнято Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки» від 03.12.1999 р.

Як зазначають О. Онищенко, В. Трегобчук та В. Юрчишин, за час, який пройшов від моменту прийняття попередніх указів до прийняття Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки», керівники колективних сільськогосподарських підприємств більше почали дбати про власні інтереси. Внаслідок цього очевидніше проявлялось руйнування майнових об'єктів, масовий продаж тварин, утрачалась цілісність майнових комплексів. Тому на час видання цього указу майна було втрачено так багато, що майнові паї селян повністю знецінились [13, с. 18].

Таким чином, при трансформації земельних відносин в Україні допущено ігнорування горизонтальних та вертикальних взаємозв'язків у земельних правовідносинах, а отже, проігноровано комплексність у використанні земельних ресурсів – основну ознаку принципу поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису. Це все, зі свого боку,

сприяло занепаду сільського господарства, утвердило суто споживацький підхід до землі без урахування її екологічного та соціального значення, сприяло внесенню безсистемності в земельне законодавство, що ускладнило правореалізаційну, правозастосовчу та правоохоронну діяльність. Отже, проблема ігнорування комплексності у використанні земель породила усі перелічені наслідки. Тому впровадження комплексного підходу у процес реформування аграрного сектора стане передумовою вирішення цілого кола проблем у цій сфері. У зв'язку з цим виникає необхідність у прийнятті окремого Закону України «Про земельну реформу», який урахував би комплексний підхід до використання землі. Крім того, у зв'язку з необґрунтованим переходом до підзаконного нормативно-правового регулювання процесу реформування земельних відносин (зокрема, на рівні указів Президента України) пропонується посилити дію п. 5 ст. 92 Конституції України, яка передбачає, що «виключно законами України визначаються засади використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу...», а також дію п. 7 ст. 92 Конституції України, відповідно до положень якої «виключно законами України визначається правовий режим власності» (у т. ч. і правовий режим власності на землю).

Обумовленість загальноправовими засадами означає, що принцип поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису обумовлений такою загальноправовою засадою, як визнання землі основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. З цього випливає, що земля має розглядатись як цінність при виборі будь-якої форми її використання.

З іншого боку, як зазначає В. І. Андрейцев у Науково-практичному коментарі до ЗК України за редакцією В. І. Семчика, цінність землі як національного багатства полягає в її багатофункціональному призначенні [9, с. 13].

Отже, з одного боку, визнання землі як об'єкта правового регулювання основним національним багатством обумовлює відповідне ставлення до неї при виборі будь-якої форми її використання, а з іншого боку, сама можливість багатогранної експлуатації землі робить її цінністю. Тому не викликає сумнівів дублювання положень ст. 14 Конституції України у чинному Земельному кодексі (ст. 1). Це слід розцінювати як трансформацію загальноправової засади у земельне право, що сприяє посиленню взаємозв'язку між загальноправовими та земельно-правовими принципами.

До *регулятивних ознак* досліджуваного нами принципу можна, на нашу думку, віднести *здатність визначати усю систему та механізм земельно-правового регулювання*. Це означає, що зазначений принцип поширюється на всі без винятку регулятивні інститути земельного права, які визначають процес використання землі з урахуванням пріоритетності її функцій. Відповідно до цього положення, система земельного права має передбачати спочатку інститути з правового регулювання використання землі як природного ресурсу, далі – інститути з використання землі як основного засобу виробництва та інститути, які врегульовують процес використання землі як територіального базису. На нашу думку, у чинному Земельному кодексі України після визначення категорій земель України варто розмістити положення про охорону земель та управління в галузі охорони та використання земель, оскільки вони визначають ставлення до землі як до природного ресурсу. Далі мають визначатись права на землю, підстави набуття і реалізації цих прав, а також їх гарантії, оскільки вони обумовлюють ставлення до землі як нерухомого майна (економічної категорії).

Крім того, доцільно було б в окремому розділі визначити особливості використання землі як територіального базису, у якому передбачити правовий статус

землевласників та землекористувачів стосовно об'єктів соціальної сфери, розташованих на їхніх чи на суміжних земельних ділянках.

Також, враховуючи цю ознаку, варто чітко виділити Загальну та Особливу частину земельного кодексу України. Такої ж думки, однак з іншою мотивацією, дотримується Н. І. Титова [23, с. 390].

Світглядною ознакою цього принципу є *відображення комплексного підходу до землі у правосвідомості суб'єктів*. Правосвідомість суб'єктів земельних відносин має відображати ставлення до землі не лише як до засобу виробництва, а й як до основного природного ресурсу та територіального базису. Вони повинні не лише усвідомлювати горизонтальні взаємозв'язки, закріплені цим принципом, а й здійснювати свої правомочності землевласника чи землекористувача з максимальним урахуванням не лише економічної ефективності землі, а й її екологічної та соціальної функції.

Тобто йдеться як про інтелектуальний, так і про вольовий аспект правосвідомості. Саме кризу правової свідомості І. Будзилович та А. Юрченко вважають першим фактором негативного впливу на правове забезпечення земельної реформи в Україні [4, с. 25].

Доктринальною ознакою принципу поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису можна вважати *врахування комплексного підходу до землі в розвитку науки земельного права та покладення цього підходу в основу наукових досліджень у цій сфері*. Так, при дослідженні правових форм використання землі мають обґрунтовуватись не лише найоптимальніші варіанти правового статусу аграрних суб'єктів та можливості їх економічного зростання, а й можливий вплив на природний стан земельних ділянок та наявних на них природних ресурсів, а також можливий вплив на розвиток об'єктів соціальної інфраструктури. Лише тоді таке наукове дослідження буде повним та максимально ефективним у процесі впровадження у практику його результатів. При цьому також слід не лише опиратись на досягнення науки земельного права, але й враховувати здобутки наук конституційного, адміністративного, цивільного, господарського, екологічного права та інших юридичних наук. Варто також враховувати результати наукових досліджень в економічній теорії, економіці сільського господарства, екологічній науці і т. д.

Висновки. За результатами дослідження особливостей юридичного закріплення та ознак принципу поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису можна зробити наступні висновки:

1) з врахуванням пріоритету та особливостей функцій землі, потребує вдосконалення саме законодавче формулювання досліджуваного нами принципу у такій формі: «принцип поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису»;

2) при здійсненні реформаційних заходів у сфері використання та охорони земель обов'язково має враховуватись комплексність як статусна ознака цього принципу, яка передбачає наявність об'єктивно існуючих горизонтальних та вертикальних взаємозв'язків у правовому регулюванні земельних відносин;

3) не повинен втрачатись зв'язок досліджуваного принципу та інших принципів земельного права із загальноправовими засадами, оскільки ігнорування такого зв'язку може спричинити законодавчі колізії між конституційно-правовими нормами, з одного боку, та нормами Земельного кодексу України та нормами інших актів земельного законодавства, з іншого боку;

4) принцип поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису здатний впливати на визначення

структури усїєї галузі земельного права, у зв'язку з чим слід урахувати його комплексний вплив на побудову галузі та на механізм правового регулювання земельних відносин. А це, зі свого боку, може обумовити зміну структури самого Земельного кодексу України.

Список використаних джерел

1. Артикульний Л. О. Розвиток аграрної реформи в Україні / Л. О. Артикульний // Економіка АПК. – 1998. – № 7. – С. 3-7.
2. Берлач А. Правове забезпечення земельної та аграрної реформ в Україні / А. Берлач // Право України. – 1998. – № 11. – С. 125-128.
3. Бойко Л. В. Комплексність аграрної реформи / Л. В. Бойко // Економіка АПК. – 1995. – № 1. – С. 28-29.
4. Будзилович І.С., Юрченко А.Д. Фактори негативного впливу на правове забезпечення земельної реформи в Україні / І. С. Будзилович, А. Д. Юрченко // Право України. – 1998. – № 7. – С. 24-29.
5. Вівчаренко О. А. Право власності на землю в Україні (актуальні проблеми) / О. А. Вівчаренко. – Івано-Франківськ : Плай, 1998. – 180 с.
6. Головатюк М. С. Формування системи земельних відносин в Україні на сучасному етапі / М. С. Головатюк // Економіка АПК. – 2003. – № 1. – С. 43-48.
7. Даниленко А. С. Проблеми реформування земельних відносин в Україні / А. С. Даниленко // Економіка АПК. – 2000. – № 2. – С. 34-35.
8. Земельний кодекс України від 25.10.2001 // Голос України. – 2001. – 20 листопада. – № 217-218. – С. 7-18.
9. Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар / [за ред. В.І. Семчика]. – К. : Ін Юре, 2003. – 676 с.
10. Книш В. В. Комплексність як основна ознака принципу поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису / В. В. Книш // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. – 2004. – Вип. XIII. – С. 143-146.
11. Кузнецов О. М. Розвиток аграрних реформ в Україні / О. М. Кузнецов // Економіка АПК. – 1998. – № 10. – С. 3-9.
12. Мессель-Веселяк В. Я. Аграрні перетворення в Україні / В. Я. Мессель-Веселяк // Економіка АПК. – 1995. – № 9. – С. 27-29.
13. Онищенко О. Аграрна реформа. Які рішення, такий і результат / О.Онищенко, В. Трегобчук, В. Юрчишин // Віче. – 2000. – № 8. – С. 3-20.
14. Пащенко О. М. Розвиток і кодифікація земельного законодавства України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 – «земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / О. М. Пащенко. – К., 2001. – 20 с.
15. Про земельну реформу : постанова Верховної Ради УРСР від 18.12.1990 // ВВР УРСР. – 1991. – № 10. – Ст. 100.
16. Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі: постанова Верховної Ради України від 13.03.1992 р. // ВВР України. – 1992. – № 25. – Ст. 355.
17. Про затвердження Основ національної економічної політики: постанова Верховної Ради України від 24.03.1992 // ВВР України. – 1992. – № 47. – Ст. 642.

18. Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва: Указ Президента України від 10.11.1994 // В. І. Андрейцев Правові засади земельної реформи і приватизації земель в Україні : навч.-практ. посіб. – К., 1999. – С. 159-161.
19. Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям : Указ Президента України від 8.08.1995 // Економіка АПК. – 1995. – № 8. – С. 3-16.
20. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки : указ Президента України від 03.12.1999 р. // Законодавство України про землю : Земельний кодекс України. Нормат.-правові акти з земельних питань. – К., 2001. – С. 86-87.
21. Саблук П. Т. Аграрні перетворення в Україні на сучасному етапі / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 1998. – № 3. – С. 3-16.
22. Семчик В. І. Законодавче поле аграрної реформи / В. І. Семчик // Економіка АПК. – 1995. – № 1. – С. 26-28.
23. Титова Н. І. Земельний кодекс України міг би бути кращим / Н. І. Титова // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2003. – Вип. 38. – С. 388-393.
24. Шмідт Р. М. Наші підходи до реалізації аграрної реформи / Р. М. Шмідт // Економіка АПК. – 1995. – № 2. – С. 30-33.

Кныш В. В. Юридическое закрепление и основные признаки принципа сочетания особенностей использования земли как природного ресурса, основного средства производства и территориального базиса

Автор статьи исследует особенности юридического закрепления и обосновывает признаки принципа сочетания особенностей использования земли как природного ресурса, основного средства производства и территориального базиса. По мнению автора, недостатки законодательной формулировки и игнорирования признаков данного принципа повлекло коллизии в правовом регулировании и в некоторой степени – искажение мероприятий земельной реформы.

Ключевые слова: *принципы; принципы права; принципы земельного права; принцип сочетания особенностей использования земли как природного ресурса, основного средства производства и территориального базиса; признаки принципов земельного права.*

Knysh V. V. Juridical fixing and basic signs of principle of combination of the using the land as a natural resource, as a basic mean of production and as a territorial base

The author of the article probes the features of the law fixing and grounds the signs of principle of combination of the using the land as a natural resource, as a basic mean of production and as a territorial base. In author's opinion, the lacks of legislative formulation and ignoring of signs of this principle caused collision in the law adjusting and distortion of measures of the land reform.

Key words: *principles; principles of the law; principles of the land law; principle of combination of features of the use of land as a natural resource, basic mean of production and territorial base; signs of principles of the land law.*

